

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*І. А. ХОРОЛЬСЬКА,
Л. О. ЗАВЕРЮХА*

*Миколаївський науково-дослідний центр
продуктивності агропромислового комплексу*

Розглянуто сучасний стан та проаналізовано ефективність виробництва молока в Україні та Миколаївській області.

Постановка проблеми. Молочна промисловість України – одна з провідних галузей АПК, від розвитку якої залежить не тільки добробут населення, а й зниження рівня соціальної напруги [1]. Молочна галузь посідає важливе місце в економіці будь-якої держави та забезпеченні населення продуктами харчування першої необхідності. Молочні продукти мають вагоме значення для забезпечення здоров'я населення. Продукт, створений природою, містить у своєму складі практично все, що необхідно організму. Важливою проблемою розвитку молочного ринку є сировинна база.

Проблема формування та розвитку ринку молока має багатогранний характер і потребує детального дослідження з урахуванням регіональних особливостей. Її вирішення ускладнюється зі зміною форм власності та господарювання, структури виробництва і каналів збуту продукції. Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінки негативних явищ і процесів при формуванні та розвитку ринку молока і молочної продукції, впливу на ефективність його функціонування організаційно-економічних і правових важелів, які формують конкурентоспроможне виробництво молочної продукції, а також попит та рівень споживання.

Провести дослідження ефективності виробництва молока – недостатньо. Потрібно глибоко проаналізувати тенденції розвитку молочної галузі та визначити її основні напрями підвищення економічної ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання формування і розвитку ринку молока знайшли втілення у наукових працях П. С. Березівського, В. І. Бойко, В. О. Шкільова та інших дослідників. Разом із тим необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми ефективного функціонування ринку молока на сучасному етапі реформування економіки, її загальнодержавна значимість зумовили вибір теми статті. Економічні важелі, що впливають на підвищення ефективності виробництва молока і розвитку галузі, потребують подальших досліджень і вдосконалення.

Мета статті – розглянути сучасний стан та проаналізувати тенденції розвитку ефективності виробництва молока в Україні та на Миколаївщині.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років ХХ ст. Україні належало одне з провідних місць у світі серед країн – виробників молока. У 1996 р. за обсягами його виробництва Україна посідала сьоме місце (3,4%), поступаючись лише США, Росії, Індії, Франції, та Бразилії. Однак останніми роками у молочній галузі України склалася кризова ситуація через економічно необґрунтовані реформи на селі, які призвели до суттєвого зменшення поголів'я корів, валового виробництва молока і споживання молочних продуктів на душу населення [2].

У зв'язку з цим, у світовому рейтингу виробників молока в 2009 р. Україна перемістилася на 11 місце і забезпечувала лише 1,7% від загального обсягу виробництва молока, а за випуском молочних продуктів знаходилася на 20 місці.

На Миколаївську область припадає лише 3,1% загальнодержавного валового виробництва молока [3,4]. Миколаївська область посідає двадцяте місце з валового виробництва молока в Україні, про що свідчить рис. 1.

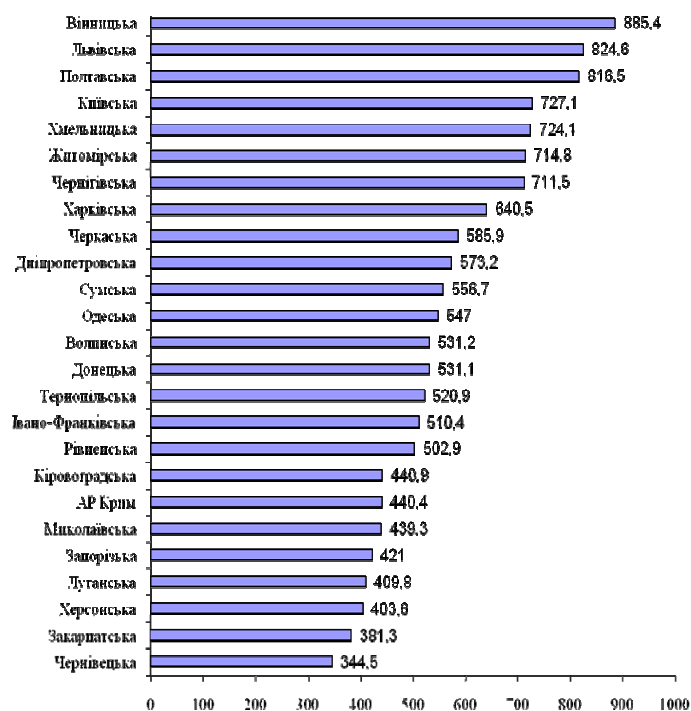

Рис. 1. Середнє валове виробництво молока за 1990-2012 роки, тис. тонн

За 22 роки, а саме з 1990 р. по 2012 рік, Миколаївська область за валовим виробництвом молока перемістилася з двадцять другого на сімнадцяте місця в Україні. А частка виробництва молока в Миколаївській області від загальнодержавного валового виробництва за цей період збільшилася від 3,0% у 1990 році до 3,2% у 2012 році. Сталася наступні зміни за рахунок більш високих темпів скорочення валового виробництва молока по Україні в цілому, ніж окремо по Миколаївській області. У 2012 році виробництво молока в області порівняно з 1990 роком скоротилося у 2,0 раза (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво молока в усіх категоріях господарств по Україні

Показник	I період				II період						У середньому II період до I періоду, %
	1990 р.	1995 р.	2000 р.	у середньому	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	у середньому	
Валове виробництво молока, тис. тонн	24508,3	17274,3	12657,9	18146,8	13714,4	11609,6	11248,5	11086,0	11377,6	11807,2	65,1
Поголів'я корів, тис. голів (на кінець року)	8378,2	7531,3	4958,3	6955,9	3635,1	2736,5	2631,2	2582,2	2554,3	2877,0	41,1
Продуктивність корів (середній річний надій молока від однієї корови), кг	2863	2204	2359	2475	3487	4049	4082	4174	4361	4031	162,9

Статистичні дані свідчать, що в Україні сформувалася стійка тенденція до спаду обсягів валового виробництва молока і зменшення кількості господарств, які займаються його виробництвом. Так з 1990 по 2012 рік валове виробництво молока по Україні скоротилося у 2,2 раза. Поголів'я корів в Україні за цей період зменшилося у 3,3 раза. Продуктивність же корів по Україні за період з 1990 по 2012 рік збільшилася на 52,0 %. Аналогічна ситуація спостерігається в Миколаївській області (табл.2). Так з 1990 по 2000 рік причинами скорочення виробництва молока стаало не тільки зменшення поголів'я корів, а й зниження середнього річного надою молока від однієї корови. Проте темпи скорочення поголів'я корів за цей період перевищували темпи зниження продуктивності останніх. Так поголів'я корів з 1990 року по 2000 рік скоротилося у 1,9 раза, а продуктивність корів лише у 1,3 раза.

Разом із тим, з 2005 по 2012 рік причинами скорочення виробництва молока в Миколаївській області виступало лише зменшення поголів'я корів, яке за цей період скоротилося на 22,0%. Продуктивність же корів за згаданий період, навпаки, зростала, а саме на 13,1 %.

Таблиця 2

Виробництво молока в усіх категоріях господарств Миколаївської області

Показник	I період				II період						У середньому II період до I періоду, %
	1990 р.	1995 р.	2000 р.	у середньому	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	у середньому	
Валове виробництво молока, тис. тонн	743,4	527	346,8	539,1	432,3	367,7	364	365,9	367,4	379,5	70,4
Поголів'я корів, тис. голів (на кінець року)	281,2	232,6	144,7	219,5	115,1	93,5	92,4	91,8	89,8	96,5	44,0
Продуктивність корів (середній річний надій молока від однієї корови), кг	2585	2162	2037	2261,3	3482	3769	3839	3906	3939	3787	167,5

Як показало порівняння двох періодів із табл. 2 основне скорочення поголів'я корів у Миколаївській області сталося до 2000 року, коли за цей період зменшилося на 136,5 тис. голів (за десять років з 1990 по 2000 рік). За наступні 12 років (з 2000 по 2012 рік) поголів'я корів скоротилося на 54,9 тис. голів.

Загалом за 22 роки, з 1990 по 2012 рік поголів'я корів у Миколаївській області скоротилося аж у 3,1 раза, а середній річний надій молока від однієї корови за цей період збільшився лише на 52,4 %. Вищі темпи скорочення поголів'я корів від темпів зростання їх продуктивності й призвели до скорочення валового виробництва молока в Миколаївській області [5].

На сільськогосподарських підприємствах утримується лише 10,1 % від загального поголів'я корів у Миколаївській області (табл. 3). При цьому в п'яти з дев'ятнадцяти районів: Арбузинському, Новобузькому, Очаківському, Новоодеському і Жовтневому сконцентровано 59,4 % від загального поголів'я корів, а в двох районах області: Веселинівському і Врадіївському на сільськогосподарських підприємствах утримується менше 50 голів корів.

У господарствах населення поголів'я корів по районах розподілено дещо рівномірніше. Так найбільше поголів'я корів у господарствах населення спостерігалось в Баштанському районі – 6,5 тис. голів, найменше – по 1,9 тис. голів в Арбузинському і Очаківському районах. Також слід зазначити цікаву особливість, за якою райони з найбільшим поголів'ям корів на сільськогосподарських підприємствах (Арбузинський і Очаківський), за поголів'ям корів у господарствах населення знаходяться на останніх місцях.

Таблиця 3

**Питома вага та місце районів Миколаївської області
за чисельністю поголів'я корів у всіх категоріях господарств
(на 1 січня 2013 року)**

Адміністративно-територіальна одиниця	Усі категорії господарств			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	поголів'я, тис. голів	питома вага, %	місце району	поголів'я, тис. голів	питома вага, %	місце району	поголів'я, тис. голів	питома вага, %	місце району
Область	89.8	100		9.1	100		80.7	100	
міста:									
Миколаїв	0.5	0.6		0.0	0.0		0.5	0.6	
Южноукраїнськ	0.0	0.0		0.0	0.0		0.0	0.0	
райони:									
Арбузинський	3.6	4.0	16-17	1.7	18.7	1	1.9	2.4	18-19
Баштанський	6.9	7.7	1	0.4	4.4	9-10	6.5	8.1	1
Березанський	5.5	6.1	4	0.5	5.5	6-8	5.0	6.2	4
Березнегуватський	4.2	4.7	12	0.2	2.2	14-15	4.0	5.0	10-11
Братський	3.6	4.0	16-17	0.3	3.3	11-13	3.3	4.1	16-17
Веселинівський	4.9	5.5	7	0.0*			4.9	6.1	5-7
Вознесенський	5.2	5.8	6	0.3	3.3	11-13	4.9	6.1	5-7
Врадіївський	4.8	5.3	8-9	0.0*			4.8	5.9	8
Доманівський	5.4	6.0	5	0.5	5.5	6-8	4.9	6.1	5-7
Єланецький	4.1	4.6	13-14	0.4	4.4	9-10	3.7	4.6	13-14
Жовтневий	4.8	5.3	8-9	0.8	8.8	5	4.0	5.0	10-11
Казанківський	4.0	4.5	15	0.1	1.1	16-17	3.9	4.8	12
Кривоозерський	4.6	5.1	11	0.1	1.1	16-17	4.5	5.6	9
Миколаївський	4.1	4.6	13-14	0.5	5.5	6-8	3.6	4.5	15
Новобузький	4.7	5.2	10	1.0	11.0	2-3	3.7	4.6	13-14
Новоодеський	6.3	7.0	2	0.9	9.9	4	5.4	6.7	3
Очаківський	2.9	3.2	19	1.0	11.0	2-3	1.9	2.4	18-19
Первомайський	3.5	3.9	18	0.2	2.2	14-15	3.3	4.1	16-17
Снігурівський	6.2	6.9	3	0.3	3.3	11-13	5.9	7.3	2

Примітка. 0.0* - поголів'я менше ніж 50 голів.

Нижче наведено графік, який наглядно відображає залежність валового виробництва молока від поголів'я та продуктивності корів у Миколаївській області за 1990-2012 роки (рис. 2).

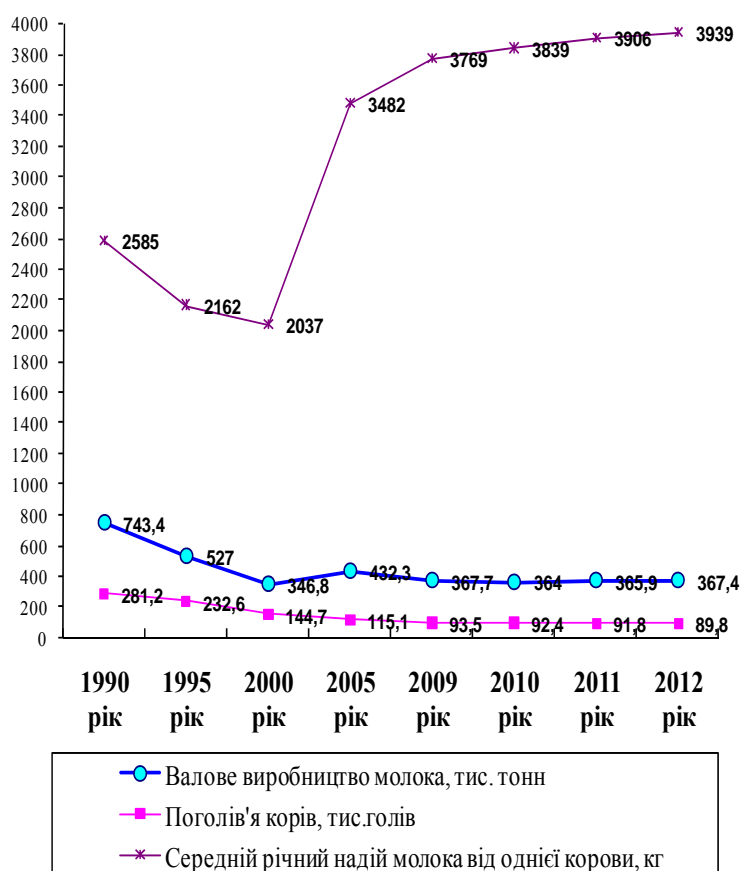

Рис.2. Залежність валового виробництва молока від поголів'я та продуктивності корів

Причина зменшення поголів'я корів за останні роки криється у збитковості виробництва молока в більшості сільськогосподарських підприємств Миколаївської області. Так, наприклад, у 2012 році рівень збитковості виробництва молока в середньому по всіх сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області становив 10,1%. Тому для скорочення суми збитків, керівництво підприємства частіше за все вибирає найпростіший шлях, а саме скорочення поголів'я тварин у господарстві, не зважаючи на те, що скорочення поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах напряду веде до скорочення робочих місць на селі.

Суттєве зменшення валового виробництва молока призвело до значного погіршення показників його виробництва на одну особу, що у свою чергу не забезпечило норми споживання молока та молочних продуктів на душу населення. За науково обґрунтованими нормами харчування, людина має споживати в середньому 380 кг молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко), у тому числі 120 кг молока у свіжому вигляді, оскільки молоко є одним з основних продуктів харчування, який містить білки, жири, вуглеводи та мінеральні речовини. Скорочення валового виробництва молока в Миколаївській області призвело і до скорочення його виробництва з розрахунку на одну особу (рис.3)..

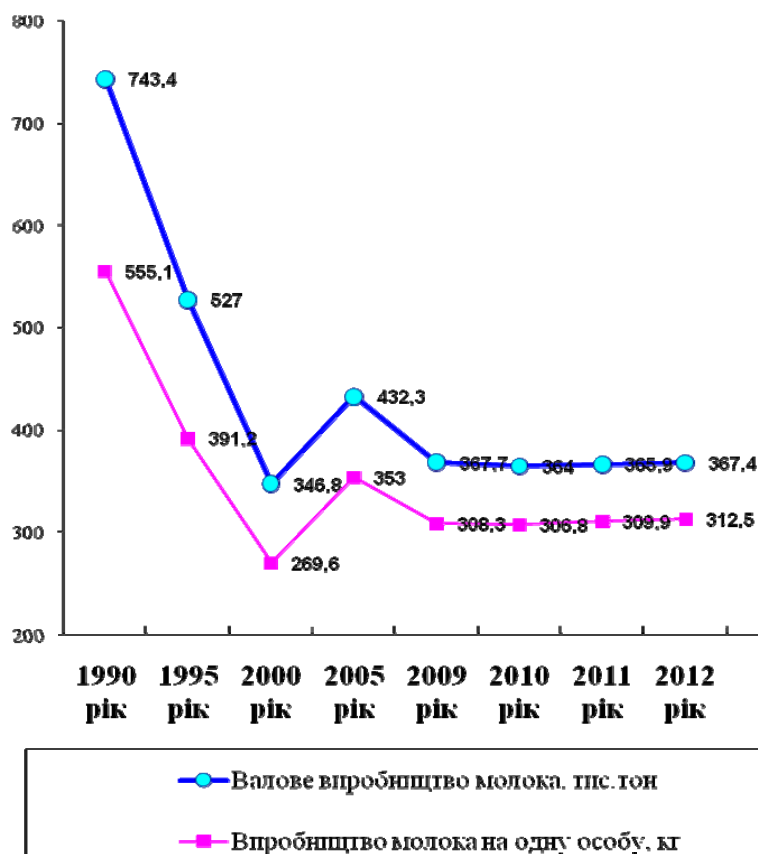

Рис. 3. Залежність виробництва молока на одну особу від валового виробництва молока в Миколаївській області

За наведеним графіком найвищий пік як валового виробництва молока в області, так і його виробництва з розрахунку на одну особу припадає на 1990 рік. Потім спостерігається різке падіння обох показників, і у 2000 році вони досягають найменших відміток на графіку за весь період [3]. З 2009 по 2012 рік валове виробництво молока в Миколаївській області та його виробництво на одну особу знаходяться приблизно на одному рівні з дуже невеликими коливаннями. У 2012 році порівняно з 1990, виробництво молока з розрахунку на одну особу скоротилося у 1,8 раза, або на 43,7 %.

На виконання доручення Міністерства аграрної політики та продовольства України від 7 вересня 2012 р. № 17745/6-1 НДІ «Укراгпромпродуктивність» та регіональні науково-дослідні центри продуктивності агропромислового комплексу по районах проводять щодакне обстеження та узагальнення рівня закупівельних цін на молоко незбиране II гатунку, придбане суб'єктами господарювання в особистих селянських господарствах.

Необхідність проведення такого моніторингу викликана тим, що тривалий час рівень закупівельних цін на молоко в господарствах населення є набагато нижчим порівняно з цінами, які отримують сільськогосподарські підприємства.

Усі молокопереробні підприємства, що проводять свою господарську діяльність на території області, розраховувалися із здавачами за закуплене молоко II гатунку по ціні 2,00 - 3,20 грн/ л.

Що стосується рівня закупівельних цін на молоко II гатунку, придбане суб'єктами господарювання у господарствах населення (без ПДВ) по Миколаївській області то у 19 районах закупівельна ціна станом на 7 квітня 2014 року була 2,61 грн/л.

Спільно з Департаментом агропромислового розвитку обласної держадміністрації фахівці НДЦ «Миколаївагропромпродуктивність» проводять моніторинг мінімального і

максимального рівня цін на молоко незбиране II гатунку, придбане суб'єктами господарювання у господарствах населення по 19 районах, що дає можливість впливати на цінову ситуацію в Миколаївській області.

Питання формування закупівельних цін на молочну сировину знаходиться на постійному контролі облдержадміністрації та департаменту агропромислового розвитку. Під головуванням заступника голови облдержадміністрації з питань АПК за участю керівників молокопереробних підприємств була досягнута домовленість щодо поступового підвищення закупівельних цін на молоко для господарств населення (табл. 3).

Рівень закупівельних цін за квітень 2014 року на молоко II гатунку, придбане суб'єктами господарювання у господарствах населення Миколаївської області, грн/л (без ПДВ)

Таблиця 4

№ з/п	Район	7 квітня	16 квітня	28 квітня	Відхилення, 28.04. до 7.04. %	
					" +,-	%
1	Арбузинський	2,40	2,40	2,40	0,00	100,00
2	Баштанський	2,60	2,00	2,00	-0,60	76,92
3	Березанський	2,40	2,00	2,00	-0,40	83,33
4	Березнегуватський	2,73	2,73	2,66	-0,07	97,44
5	Братський	2,53	2,54	2,54	0,01	100,40
6	Веселинівський	2,60	2,40	2,40	-0,20	92,31
7	Вознесенський	2,60	2,40	2,40	-0,20	92,31
8	Врадіївський	2,63	2,63	2,63	0,00	100,00
9	Доманівський	2,58	2,58	2,55	-0,03	98,84
10	Єланецький	2,40	2,40	2,00	-0,40	83,33
11	Жовтневий	2,73	2,73	2,73	0,00	100,00
12	Казанківський	2,93	2,40	2,40	-0,53	81,91
13	Кривоозерський	2,87	2,87	2,71	-0,16	94,43
14	Миколаївський	2,40	2,40	2,40	0,00	100,00
15	Новобузький	2,66	2,40	2,00	-0,66	75,19
16	Новоодеський	2,60	2,60	2,60	0,00	100,00
17	Очаківський	2,52	2,52	2,52	0,00	100,00
18	Первомайський	2,60	2,60	2,60	0,00	100,00
19	Снігурівський	2,91	2,85	2,85	-0,06	97,94
	Середня ціна по області	2,61	2,50	2,44	-0,17	93,49
	Середня ціна по Україні	2,76	2,69	2,59	-0,17	93,84

Аналіз рівня закупівельних цін на молоко II гатунку, придбане суб'єктами господарювання у господарствах населення за квітень свідчить, що середня закупівельна

ціна по Миколаївській області зменшилася на 0,17 грн/л і становить 2,44 грн/л. Аналогічна ситуація спостерігається по Україні.

Середня ціна по чотирьох районах області (Баштанський, Березанський, Єланецький та Новобузький) залишається мінімальною і становить 2,00 грн/л.

Аналізуючи дані табл. 3 слід зазначити, що по 11 районах області, які становлять 57,9% від загальної їхньої кількості, середня закупівельна ціна протягом місяця зменшилася від 2,1% по Снігурівському до 24,8% по Новобузькому району. По 7-ми районах (36,8%) середня закупівельна ціна залишається стабільною і коливається в межах від 2,40 до 2,73 грн/л. І тільки по одному району (Братський) відбулося незначне зростання, але це не вплинуло на рівень середньої закупівельної ціни в цілому по області.

Максимальна закупівельна середня ціна на молоко II гатунку за квітень спостерігається по Снігурівському району – 2,85 грн/л, яка протягом місяця зменшилася на 0,06 грн/л. Це пояснюється тим, що в районі існує велика конкуренція між молокопереробними підприємствами, а одержану продукцію закупають молокопереробні підприємства з Херсонської області. Так, ТОВ «Данон-Дніпро» сусідньої області закупає молоко за ціною 2,80 грн/л, ДП «Гауда» 3,0 грн/л.

Незначне зменшення середньої закупівельної ціни на 0,07 грн/л (2,6%) спостерігається в Березнеговатському районі, на 0,03 грн/л (1,2%) у Доманівському на 16 коп. (5,4%) у Кривоозерському, на 0,20 грн/л зменшилася середня закупівельна ціна від 2,60 грн/л до 2,40 грн/л по Веселинівському та Вознесенському районах.

Якщо проаналізувати кількість молокопереробних підприємств, що закупають молоко незбиране у господарствах населення на території Миколаївської області, то за обстеженнями 8 молокопереробних підприємств знаходяться на території області і 9 пунктів на території інших областей, а саме: Одеської – 2 пункти, Херсонської – 4, Дніпропетровської – 3 пункти. Що стосується умов оплати, то в основному молокопереробні підприємства розраховуються готівкою два рази на місяць.

Висновки. Аналіз показав, що протягом 1990-2012 років саме скорочення поголів'я дійного стада є основним фактором зменшення валового виробництва молока в Миколаївській області. Для підвищення рівня його виробництва необхідно впроваджувати удосконалені технології утримання тварин, поліпшувати племінну роботу та нарощувати кормову базу. Також застосування податкової системи й основних принципів цінової політики, збалансування виробництва та реалізації сприятимуть налагодженню процесу відновлення та розвитку молочної галузі.

Поліпшення розвитку молочної галузі і підвищення рівня економічної ефективності виробництва молока можна досягти з комплексного підходу до вирішення питань, спрямованих на збільшення поголів'я корів та поліпшення їх якісного складу у підприємствах різних форм власності за рахунок цілеспрямованої інвестиційної та інноваційної політики як на державному, так і регіональному рівнях.

Список літератури

1. Методичні положення та норми продуктивності у виробництві молочних продуктів / [В.В. Вітвіцький, Г.Т. Шкурін, В.І. Ковальчук та ін.]. – К.: НДІ «Украгропромпродуктивність», 2005. – 468 с.
2. Демчак І.М. Перспективи розвитку та підвищення ефективності галузі молочного скотарства України / І.М. Демчак, Д.М. Микитюк, О.Л. Чижевський // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2012. – № 21. – С.3–10.
3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік. Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Сільське господарство України. Державна служба статистики України. Статистичний збірник за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо – молочної продукції за 2012 рік в цифрах, графіках, діаграмах. – К.: НДІ «Украгропромпродуктивність», 2013.

6. Інформація НДІ «Украгропромпродуктивність» щодо рівня закупівельних цін за квітень 2014 року на молоко II гатунку, придбане суб'єктами господарювання у господарствах населення [Електронний ресурс].Режим доступу: www.uarp.kiev.ua.

Анализ эффективности производства молока в Николаевской области

И. А. Хорольская,
Л.А. Заверюха

Научно-исследовательский центр „Николаївагропромпродуктивність”

Рассмотрено современное положение и проанализована эффективность производства молока в Украине и Николаевской области.

ANALYSIS OF EFFICIENCY OF PRODUCTION OF MILK IN NIKOLAIVSKIY AREA

*Khorolska,
L.Zaveryukha*

Rresearch center «Nikolajevagropromproduktivnist»

In the article the modern state is considered and efficiency of production of milk is analysed in Ukraine and Nikolaiivskiy area.